

Fra: Andelshaver <andelshaver@medalhus.com>
Sendt: 5. februar 2024 20:59
Til: Postmottak KLD
Kopi: hanne.paltiel@gmail.com; Rune Laugsand;
ninablessitt@protonmail.com; Unn Sætherø; Melhusgården Øvre
Emne: 23/5569 innspill til natur- og klimameldinger

Vi viser til regionalt innspillsmøte om nye stortingsmeldinger for klima og naturmangfold og takker for invitasjonen til å komme med innspill.

Medalhus Andelslandbruk er lokalisert på gården Melhus Øvre i Melhus Kommune, som eies og drives av Halfdan Stendahl. Gården ble lagt om fra konvensjonell til økologisk drift i år 2000.

Det ble startet opp Andelslandbruk på gården i 2013, som ett av de første andelslandbrukene i Norge og vi har i dag drøye 100 andelshavere. Medalhus Andelslandbruk er bondestyrt men med en ressursgruppe som gjør en viktig innsats for å drifte andelslandbruket innenfor de ressursene vi har til rådighet. Vi dyrker grønnsaker og bær på ca. 7 mål god matjord og har i tillegg et veksthus på 300m² med varmekjære vekster. Alt arbeidet ut over det som er maskinelt arbeid utføres av andelshaverne i felleskap og er dugnadsbasert.

Medalhus Andelslandbruk på gården Melhus Øvre ønsker å komme med følgende innspill:

1. **Når vi i 2050 har nådd natur- og klimamål, hva er de tre viktigste grepene som ble gjort i dag for å komme dit?**

1.1 Vi trygga matsikkerheten, ved å ta all matjorda vi hadde til disposisjon i bruk. Vi satsa på dyrking av vekster med en stor variasjon i typer, med vekstskifte der plantegrupper rullerte etter en plan. Vi satsa på bredde i norsk jordbruk (ikke monokulturbruk). Ved at flere dyrka mat i stor bredde, med flere ulike typer vekster, i hele landet ble vi ikke avhengige av importert mat.. Vi greide å ha nok mat til tross for at det var sesonger der vekster mislyktes i deler av landet pga tørke, flom eller sykdom.

I Trøndelag dyrket vi 2024 ca 20% av maten som dyrkes i Norge. Vi satte oss mål om å øke produksjonen noe, men på en bærekraftig måte og flere personer deltok i dyrking eksempelvis i andelslandbruk eller parsellhager. I tillegg benytta vi det enorme potensiale vi hadde for å høste mer fra skog og fjell som sopp og bær. Økt selvforsyning og sanking fra naturen ble noe alle gjorde, og som bidro til økt livskvalitet for den enkelte.

Vi la til rette for å gjøre gode valg ved uavhengig dokumentasjon på mat i butikker, som var lettfattelige for forbrukerne. All norskprodusert mat ble etter hvert sertifisert som bærekraftig.

- 1.2 Vi etablerte en sunn og giftfri grønnsakproduksjon, der produksjonen er basert på økologiske prinsipper som i varetar miljøet som et av grunnprinsippene for matproduksjon. Sprøyting med gift og gråsoneprodukter ble forbudt, noe som også hadde heldig påvirkning på bie-bestander og levetilstandene for andre insekter. Mål for økologisk matproduksjon ble satt høyt og ble etterlevd. Offentlige etater gikk i front med høy målsetting om å tilrettelegge for økt produksjon av sunn mat. Vekstenes helsetilstand ble dokumentert også ut fra hvor mye ressurser de hadde brukt (oppvarming veksthus, transport osv). Utjevning av tilskudd og priser slik at det ikke lenger lønte seg å dyrke konvensjonelt med kunstgjødsel og bruk av sprøytemidler. Vi tilrettela for lokalprodusert mat på bekostning av langreist mat. Vi ble mer kunnskapsrike rundt mat og bearbeiding av råvarer. Usprøyta grønnsaker og dyrking av disse virket også positivt inn på folkehelsen. Subsidiert økologisk produksjon ble redusert og fjernet da vi nådde målet om 100% usprøyta mat og folks bevisstheten om sammenhenger i naturen var økt tilstrekkelig.

Ressursmangel på viktige stoffer som bl.a. fosfor ble avverget pga av at vi økte bruken av økologisk grønnngjødsling og naturgjødsel.

Næringskretsløpet ble lukka, uten at knapphetsressurser kom på avveie eksempelvis i form av avrenning til bekker og vassdrag. Kompostering av biologisk avfall ble blanda inn i jorda for å øke jordkvaliteten og slik at næringsstoffer ble nyttiggjort. Kunnskapen om vekstskifte, fangvekster og

samspill i naturen gjorde at vi fikk bedre jordhelse og på sikt mer lettdrevne arealer, med mindre sykdom og som ga økt avling.

Vi forstod at dyrking etter økologisk prinsipper omfatter både god helse for mennesker, insekter og god jordhelse. Mange mennesker fikk gjennom eksempelvis andelslandbruket eller i egen hage innsyn i og muligheten for å delta i prosessen med å dyrke egen mat, fra frø til ferdig produkt.

Mennesker fikk også forståelsen av at det også under jordoverflaten er et rikt liv vi må ta vare på, som en viktig del av helheten. Pløying påvirker mikrolivet og markens liv i jorda og alternative mer skånsomme metoder ble utviklet og brukt i større skala. Flere mennesker fikk tilgang til jord og fikk jobbe med jord. Dette bidro til mer samarbeid, økt velvære og en god grunn til å være mer ute samt tilfredshet fordi det ga en følelse av mestring.

1.3 Nedbygging av jordbruksarealer ble forbudt og ødelagte arealer ble tilbakeført.

I Melhus var jordbruksarealer med noe av den beste matjorda vi har i Norge omregulert til veiformål. Men - E6 ble likevel ikke bygd som planlagt fire-felt motorveg dimensjonert for 110 km/timen opp gjennom dalføret. Slik gikk ikke enorme jordbruksarealer tapt. Ny E6 ble dimensjonert for lavere fart, noe som ga mindre arealbehov og mindre støy. Vi hegna om den naturen vi hadde igjen, slik at habitater for dyr, insekter, bakterier og sopp ikke ble påvirket av menneskelig aktivitet. Bestander av pollinerende insekter økte. Regenerative metoder med grunn fresing og ferment, samt allsidige fangvekstblandinger ble normen i landbruket. Dette gjorde at CO₂ fra atmosfæren ble bundet i jordsmonnet og bidro til å dempe globale oppvarming.

Det ble innført strengere regler for bolig- og hyttebygging, slik at matjord og natur ikke ble nedbygd.

2. **Hvilke viktige rammer og hensyn må de to meldingene ha med seg fra ditt ståsted?**

Natur og klima henger tett sammen på alle områder. For dyrking er vi avhengige av at matjorda er sunn, næringsrik og med et rikt mikroliv, slik at vi kan sikre produksjon av sunn mat i uoverskuelig framtid. Dyrking og dyrehold basert på grasfôr er avhengig av en stabilitet i været, slik at vi ikke får sesonger med ekstrem tørke/flom og frost. Mer ekstremvær vil gi oss store utfordringer i landbruket. Oversvømmelse av jorder gjennom vinteren som i år kan ha ødelagt vekster som ble plantet ut forrige høst. Omfanget av skadedyr som kålfluer og sykdommer som tørråte er også faktorer som påvirkes av vær og temperaturer.

3. Arealbruksendringer er en stor utfordring både for natur og klima. Hva bør meldingene legge frem for å sikre at arealbruken fremover bidrar til at vi når natur- og klimamålene?

Ingen nedbygging av matjord må tillates. Boligbygging må planlegges smartere uten å legge beslag på ny matjord. Allerede industrialiserte arealer må utnyttes bedre – det må lønne seg mer å gjenbruke og fortette eksisterende næringsarealer i stedet for å ta i bruk mer natur. Slik er det ikke i dag, da det billigste er å bygge på jomfruelig areal. Tilskudd og subsidier må økes slik at matproduksjon blir lønnsomt. Gårder mottar kompensasjon for ikke kun å vektlegge rasjonell drift med monokultursamfunn som korn men for å gå over til variasjon av vekster som dyrkes for å forbedre jordstrukturen og for å ivareta mikrolivet i jorda. Så langt vi vet er Melhus Øvre med Medalhus Andelslandbruk den eneste gården i kommunen som driver med stor bredde i grønnsakdyrkingen. På de 7 måla vi dyrker har vi rundt 100 ulike vekster, som andelshaverne kan høste av. Mye av det vi dyrker får vi ikke kjøpt i butikken. I tillegg har vi 1 mål bringebær og masse blomster, som også gir god tilgang til mat for insekter.

4. Internasjonalt samarbeid er nødvendig og viktig for å løse klima- og naturkrisa. Hvordan kan internasjonalt samarbeid styrkes på klima- og naturområdet i årene fremover?

Informasjon om produkter og dyrking fra hele verden kommer også oss til gode. Vi er del av en internasjonal bevegelse, der det er økt bevissthet om miljø- og klimahensyn. Vi har en stor andel utenlandske andelshaver, rundt 25% i andelslandbruket, som bringer kunnskap inn og som finner ny kunnskap hos oss.

Målet om et sirkulært samfunn er i tråd med andelslandbrukets formål. Gjødning fra gårdens grasfora urfe brukes på åkeren, som gir store avlinger og sunn mat tilbake. Vi samler en del frø fra åkeren til neste års planteproduksjon. All planteproduksjon er i egen regi og det gjør at vi ikke er prisgitt eksterne aktører (med unntak av økologiske frøprodusenter)

5. Naturavtalen er et rammeverk for alle. Hvordan kan vi sikre at alle samfunnsaktører og hele myndighetsapparatet i denne regionen tar sin del av ansvaret for å gjennomføre naturavtalen og stanse tapet av natur innen 2030?

Myndigheter: Ikke tillat nedbygging av jord og skog. Bevare natur som biotoper for dyr, insekter, bakterier og sopp, som alle også er viktige for jordhelsen. Forby bruk av gift og kjemikalier i gråsonen og som har en dokumentert negativ effekt på levende organismer og kan være en hovedgrunn til artsreduksjon bl.a. av insekter som bier. Næringslivet må få reguleringer som sikrer at de utnytter eksisterende næringsareal i stedet for å konvertere nye areal til næringsareal. Lover og incentiver som øker graden av gjenbruk i stor grad må på plass, som å fjerne moms på bruksalg.

6. Hva trenger kommuner, næringsliv og andre av kunnskap og virkemidler for å ivareta naturen bedre i denne regionen?

Et entydig lovverk som hensyntar natur og klima selv om det går på bekostning av menneskelige behov. Alle de nevnte aktørene trenger mer kunnskap og ikke minst økt bevissthet om naturens betydning, og problemene den bitvise nedbyggingen av naturen medfører.

7. Hvilke andre grep enn vern kan vi ta for å sikre langsiktig beskyttelse og bevaring av viktige naturområder (jamfør mål 3 i naturavtalen)?

Mye mer folkeopplysning må til for å få til et bredt engasjement i kampen mot menneskeskapte klimaendringer. Klimaendringer er en stor utfordring for landbruket, som vi har sett tydelig det siste året, med tørke på Østlandet. Gode eksempler på folkeopplysning er dokumentarserien «Oppsynsmannen» i NRK, bøker som Dag Hessens «Verden på vippepunktet», naturprogrammer med vinkling på klima og naturmangfold og ikke minst økt engasjement som hos Greta Thunberg. Som ung [klimaaktivist](#) har hun fått stor internasjonal oppmerksomhet og bidratt til stort engasjement blant unge i skolestreiker og demonstrasjoner, med krav om å bremse menneskeskapte [klimaendringer](#).

Kunnskap blir delt ved besøk fra barnehager, skoler og universitetsmiljø. Det å sette dyrking av økologiske grønnsaker, vekstskifte, friskt jordsmonn i sammenheng og spre kunnskapen kan få flere til å starte opp. Økte insentiver fra myndighetene vil få flere til å starte med andelslandbruk og slik økte egen selvforsyningsgrad.

Kunnskap fører til økt bevissthet og til handling. Det ser vi i andelslandbruket der mange deltar med et stort engasjement og der de lærer det praktiske gjennom arbeid og får et godt sosialt grønt felleskap.

8. Med utgangspunkt i 2050-utvalgets hovedanbefalinger (se lenke), hva bør klimameldingen prioritere å følge opp, sett fra ditt ståsted?

Jord binder karbon. Myr og skog binder karbon. Vi må verne om gammelskog og på sikt få mer gammelskog, som er de rikeste biotopene i naturen. Vi har nå kun 1,7 % gammelskog igjen. Vi må beskytte og evt. frede den vi har. Vi må sørge for at tilveksten blir god. For jordbruket må det støtteordninger på plass for omlegging fra dieselbasert til elektrisk.

9. Hvordan legge til rette for en rettferdig omstilling til lavutslippssamfunnet, og hvordan bør en klimapolitikk som når klimamålene innrettes slik at den har legitimitet og aksept i samfunnet?

Jordbruksoppgjør må ivareta at arbeidet som gjøres med norsk matproduksjon blir verdsatt. Andelslandbruket er så heldig å ha gratis arbeidsinnsats fra andelshaverne og behøver ikke å regne inn alle kostnader. Denne modellen er ikke representativt for matproduksjon i Norge.

Det burde tilrettelegges for utvikling av flere felleskap for dyrking, som andelslandbruk. Det er i dag 93 andelslandbruk i Norge. Flere må gis anledning til å delta i et felleskap der man lærer mye og får sunne grønnsaker som sluttprodukt. Vi har mange engasjerte andelshavere som er opptatt av å ta vare på naturen, å dyrke og spise sunn mat fri for sprøytemidler og å være del av et grønt felleskap. Andelshaverne lærer mye ved å delta i arbeidet gjennom hele sesongen, fra såing og ungplantestell, via utplanting på åkeren, lusing og høsting. De tilbakemelder også at egenprodusert økologiske grønnsaker smaker bedre og gjør dem friskere enn konvensjonelt produserte grønnsaker i Norge.

Med vennlig hilsen

Medalhus Andelslandbruk

v/ Hanne Paltiel, Rune Laugsand, Nina Blessit og Unn Sætherø (Arbeidsgruppe)

Halfdan Stendahl (Bonde)

Asbjørn av Medalhus veg 1, 7224 Melhus